

Jan, Libor

Templáři v Čejkovicích

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2000, vol. 49, iss. C47, pp. [47]-69

ISBN 80-210-2599-9

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102665>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LIBOR JAN

TEMPLÁŘI V ČEJKOVICÍCH

V jednom z podzimních dnů roku 1248 směřovala k Čejkovicím skupinka jezdců na koních. Několik šlechticů, duchovních a ozbrojenců. Nejdůležitější osobou této malé společnosti byl Oldřich ze Spanheimu, syn korutanského vévody Bernarda a jeho manželky Jitky, která byla sestrou krále Václava I. Z vůle svého strýce, českého krále, se mladý Korutanec stal v roce 1237 pánem Břeclavska. Tuto významnou provincii, která se svým jižním cípem dotýkala Rakouska a na východě po celé déli sousedila s Uhrami, krom Břeclavi ohraničovala i další důležitá střediska jako byl Podivín, Kyjov, Bzenec, Vracov, Kunovice, Uherský Brod a Hodonín. Původně, v 11. a 12. století, byl celý kraj součástí olomouckého úředu a v jeho rámci původně netvořil zvláštní správní ani územní celek. Jak ale vyplývá z ochranné listiny papeže Řehoře IX. z 10. dubna 1231, Břeclavsko a Přibyslavicko (na západní Moravě) společně s okolím Kunovic, Hodonína, Bzence a Moravských Budějovic držela jako věno ovdovělá Konstancie Uherská. Po smrti Přemysla Otakara I. († 1230) tak bylo jeho královské vdově potvrzeno nejen Přibyslavicko, jehož se ujala nejspíše někdy po smrti Přemyslova bratra markraběte Vladislava Jindřicha († 1222), ale v celistvé podobě také vlastní Břeclavsko a dále Kunovicko, Hodonínsko a Bzenecko, oblasti, v nichž měla královna jistá práva ještě za manželova života. V roce 1233, když Konstancie dávala újezd Kyjov hradištskému klášteru, skrývalo se již celé věnné území pod označením *provincia Brezlaiensis*. Břeclav, nejvýznamnější lokalita tohoto teritoria a zároveň starobylé centrum církevního arcijáhenského obvodu, tak poskytla své jméno novému administrativnímu celku moravského markrabství.¹

Zatímco českým králem se stal v roce 1230 Konstanciin starší syn Václav I., na jejího mladšího potomka Přemysla († 1239) čekal markrabský stolec na Mo-

¹ CDB II, č. 238, s. 228–229; CDB III-1, č. 6, s. 4–5; č. 57, s. 59–61; srov. H o r n a , J.: *K dějinám centralisace Moravy na počátku XIII. století*. Sborník Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě 4. Bratislava 1929, s. 22–25; Š e b á n e k , J.: *Listiny přibyslavické*. ČMM 57, 1933, s. 38–41; *Břeclav*. Dějiny města. Břeclav 1968, s. 53–55.

ravě. S Přemyslem žila matka ve shodě, vždyť přispěl významně k realizaci zakladatelského díla, jemuž se na sklonku svého života s nevšední energií věnovala, kláštera cisterciacek Porta coeli v Tišnově, což dostatečně výmluvně dokládá reliéfní zpodobnění Konstancie a Přemysla v tympanonu portálu klášterního kostela. Někdy v půli roku 1237 však, jistě k matčině nelibosti, propukl mezi oběma bratry, českým Václavem a moravským Přemyslem spor, o jehož příčině a průběhu se mnoho neví. Jisté však je, že Václav zasáhl proti bratrovi na Moravě vojenskou mocí a ten musel hledat spásu v útěku za hranice země. I když se Václav se svým bratrem v následujících měsících usmířil, v platnosti zůstalo jeho rozhodnutí, podle něž se Břeclavska ujal právě mladý dědic kotutanského vévodství Oldřich, který od roku 1235 pobýval na pražském dvoře. Postavením Oldřicha do čela správy Břeclavska nesledoval král ani tak omezení Přemyslova vlivu na Moravě, jak bývá jeho postup vysvětlován, vždyť provincie patřila jejich matce, ale spíše tak zabezpečoval mužem sobě věrným jižní a ještě spíše východní hranici, neboť v průběhu Přemyslova povstání se zřejmě hrálo také rakouskou a uherskou kartou. Není zřejmé, jaké náhrady se Konstancii za odebrané teritorium dostalo, vzhledem k tomu, že královna v té době již stabilně pobývala v tišnovském klášteře a čím dál více se vzdalovala věcem pozemským — i když na svoji fundaci myslela ve všech ohledech — šlo nejspíše o vyrovnání finanční. Správu Břeclavska udělil král Václav svému synovci již někdy v průběhu léta 1237, neboť Oldřich již 14. července potvrdil za pobytu v Bzenci šlechtě breclavské provincie statuta knížete Konráda Oty v podobě, v jaké je užívala provincie brněnská. Teprve tímto právním počinem lze považovat breclavskou provincii za plně instituuovanou. Z formální stránky se Oldřichova správa Břeclavska podobala spíše staré údělné držbě než lennímu poměru.²

Cílem Oldřichovy cesty v onen den ve druhé půli října či v první polovině listopadu 1248 byla komenda bratří templářského řádu v Čejkovicích. Listina, kterou zde vydal (*actum est hoc in Schaeikwitz*), představuje první zmínku o templářském domě a vesnici zároveň.³ Kníže Oldřich daroval touto písemností čejkovickým templářům (*Templariis residentibus in Schaeikwitz*) pro spásu své duše i duší svých předků čtyři statky v Rakvicích (*IIIlor predia in Raekwitz*). Svědky tohoto obdarování byli muži z Oldřichova doprovodu: plebán z Podivína Sigeher, podivínský kastelán Oldřich s bratrem Štěpánem, plebán z Uherského Brodu Wicento, plebán z Vlkoše a knížecí notář (písař) Wiglo. Pravý účel i délka trvání Oldřichovy návštěvy zůstanou provždy neznámy, jisté však je, že templáři si již ve vsi vybudovali nějaké provizorní sídlo, nejspíše ze

2 CDB III-1, č. 97, s. 112–113; č. 107, s. 129–132; č. 164, s. 202–205; N o v o t n ý , V.: *Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* České dějiny I 3. Praha 1928, s. 669–670; H o r n a , R.: *K dějinám centralisace*, s. 26.

3 CDB IV-1, č. 148, s. 246–247. Originál je uložen ve Státním ústředním archívu Praha, fond Archiv maltézského velkopřevorství inv. č. 3085. Datovací pasáž listiny *XV idus novembris* je chybná, buď je správnou číslovka XV, pak ale musí jít o kalendy: *XV kalendas novembris* (18. října), nebo je správným údaj o idách, potom by však datum muselo znít: ? (*II-VIII*) *idus novembris* (6.-12. listopadu). Přesněji proto datum určit nelze.

dřevo, možná ale již začali s výstavbou opevněného areálu v místech dnešní tvrze. Lze také předpokládat, že ves získala v předchozích letech kostel — zřejmě v místech dnešního farního chrámu — který s největší pravděpodobností sloužil jak vesničanům, tak řádovým bratřím (řádový dům, byť menší, jakým bývaly komendy rytířských řádů, si bez svatyně v blízkosti již od prvopočátku nelze ani představit). S počátky řádové komendy v Čejkovicích nejspíše také souvisí restrukturalizace původního slovanského sídliště, tj. příchod nových usedlíků, nejspíše německého původu a převod ekonomických vztahů na emfyteuzi (zákupní, německé právo), kdy vrchnost pronajímala osadníkům pozemky dědičně za pevně stanovený roční plat. Právě v této době ves získala také nové půdorys v podobě návesní silnicovky s kostelem a řádovou komendou na jejím horním okraji.

Nejstarší zmínka o templářích v Čejkovicích však zároveň navozuje základní otázky, na něž není snadné odpovědět: Kdy a od koho templáři majetek získali, tj. kdo byl vlastně zakladatelem jejich řádového domu?

Templáři byli nejstarším z rytířských řádů, které vznikly v průběhu křížových výprav v Palestině. Jejich počátky se kladou do let 1118–1119, resp. 1120, kdy se skupinka francouzských rytířů, již stáli v čele Hugo z Payns a Godefroi z Saint Omer, rozhodla žít v chudobě podle církví schválených pravidel a ochraňovat poutníky na cestách do Jeruzaléma. Na provinciálním koncilu v Troyes roku 1129 byla novému bratrstvu schválena zvláštní řehole⁴ a s podporou významné osobnosti té doby, sv. Bernarda z Clairvaux, se na církevní scéně objevil zcela nový řád, jehož rozhodující složku tvořili bratři rytíři se slavnými řeholními sliby. Během několika mála desetiletí se vojenská síla templářů stala pro armády latinských států na Východě nepostradatelnou, oni sami podléhali však jen nejvyšší církevní autoritě, papeži, od něž dostali celou řadu privilegií, podobně jako od světských velmožů v Palestině i Evropě získali rozsáhlé pozemkové vlastnictví s četnými dvory, vinicemi, mlýny, vesnicemi, městečky, městy a hrady.⁵ Teprve po vzoru templářů se během 30.–60. let 12. století mili-

⁴ Schnürer, G.: *Die ursprüngliche Templerregel, kritisch untersucht und herausgegeben*. Freiburg i. B. 1908; Curzon, Henri de: *La règle du Temple*. Paris 1886. Edici cenného latinského rukopisu řehole pocházejícího z lobkovické knihovny (Národní knihovna ČR Praha, rkp. sg. XXIII G 66), který byl až do poloviny 90. let 20. století neznámý badatelům ze západní Evropy, připravil v rámci své bakalářské práce *Pražský rukopis templářské řehole* (Historický ústav FF MU, Brno 1998) D. Malaták; srov. Carrini, S.: *Nuovi percorsi Templari tra i manoscritti latini e francesi della Regola*. In: *Atti del Convegno I Templari in Piemonte*. Dalla Storia al Mito. Torino 1995, s. 35–56.

⁵ K počátkům templářského řádu Barber, M.: *The Origins of the Order of the Temple*. *Studia Monastica* 12, 1970, s. 210–240; Melville, M.: *Les Débuts de l'Ordre du Temple*. In: *Die geistlichen Ritterorden Europas*. Sigmaringen 1980, s. 23–30; Hiestand, R.: *Kardinalbischof Matthäus von Albano, das Konzil von Troyes und die Entstehung des Templerordens*. *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 99, 1988, s. 295–325; Tommasi, F.: *Pauperes Commilitones Christi: Aspetti e problemi delle Origini gerosolimitane*. In: „*Militia sacra*“ e crociata nei secoli XI–XIII. Milano 1992, s. 443–475; Luttrell, A.: *The Earliest Templars*. In: *Autour de la première croisade: Actes du*

tarizovalo původně špitální bratrstvo sv. Jana Křtitele Jeruzalémského neboli johanité⁶ a až na samém konci toho věku vznikl v Akkonu třetí z velkých rytířských řádů — němečtí rytíři.⁷

Zatímco johanité pronikli do českých zemí ještě v posledních desetiletích 12. století s výraznou podporou panovnického rodu, především krále Vladislava II. a jeho syna Friedricha, a podobné okolnosti provázely německé rytíře na samém počátku 13. století (jejich příznivci byli Přemysl Otakar I. a především jeho bratr markrabě Vladislav Jindřich),⁸ po templářích není v tomto období ani vidu, ani slechu. Teprve Příběhy krále Václava I., součást tzv. Druhého pokračování Kosmova, uvádějí, že za časů řečeného krále bylo vystavěno větší množství řeholních domů v Praze, mezi nimi také templářů u sv. Vavřince (na Starém Městě pražském). Jelikož kronikář hovoří jedním dechem o vzniku klášterů minoritů, dominikánů, klarisek a křižovníků s červenou hvězdou, lze předpokládat per analogiam, že templáři se — opět nevíme či příčiněním — v Praze uchytili na počátku 30. let 13. století. Výklad Václava Hájka z Libočan k roku 1232 o vstupu mnohých českých šlechticů do tohoto řádu a předání četných hradů templářům lze odkázat do říše autorovy fantazie, uvedeným rokem se však vpodstatě trefil do černého.⁹

Další důležité, i když dosti nepřesné svědectví přináší list francouzského templáře Ponce d'Albon z roku 1241. V prvních měsících uvedeného roku se jak jarní vody po střední Evropě rozlily nespočetné hordy mongolských jezdců.

Colloque de la Society for the Study of the Crusades and the Latin East (Clermont-Ferrand, 22–25 juin 1995) Ed. Michel Balard. Byzantina Sorbonensia 14, Paris 1996, s. 193–202. Z rozsáhlé literatury o dějinách řádu obecně je třeba upozornit na B u l s t - T h i e l e , M. L.: *Sacrae Domus Militiae Templi Hierosolymitani Magistri*. Untersuchungen zur Geschichte des Templerordens 1118/1119–1314. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen 3, 86, 1974; D e m u r g e r , A.: *Vie et mort de l' Ordre du Temple*. Paris 1985 (německé vydání *Die Templer. Aufstieg und Untergang 1118–1314*. München 1993³); B a r b e r , M.: *The New Knighthood: A History of the Order of the Temple*. Cambridge 1994 (polské vydání *Templariusze*. Warszawa 1999).

6 H i e s t a n d , R.: *Die Anfänge der Johanniter*. In: Die geistlichen Ritterorden Europas, s. 31–80, zvláště s. 65–73.

7 A r n o l d , U.: *Entstehung und Frühzeit des Deutschen Ordens*. In: Die geistlichen Ritterorden Europas, s. 81–107.

8 S r o v . S k o p a l , M.: *Založení komendy johanitů na Malé Straně*. Příspěvek k otázce příchodu řádu do Čech. Pražský sborník historický 26, 1993, s. 7–36; W i h o d a , M.: *Příchod řádu německých rytířů do českých zemí*. Časopis Slezského zemského muzea B 41, 1992, s. 7–10.

9 F R B II, s. 303–304; H á j e k z L i b o č a n , V.: *Kronika Česká*. Podle orig. z r. 1541 vydal V. Flajšhans, III. Praha 1929–1933, s. 409, 452–453. Za starších, vesměs zastaralých prací k dějinám templářů v českých zemích je možné uvést: P e l z e l , F. M.: *Beiträge zur Geschichte des Tempelordens*. Neuere Abhandlungen d. k. b. Gesellschaft d. Wissenschaft 2, 1798, s. 209–240; M i l l a u e r , M.: *Böhmens Denkanhle der Tempelherren*. Abhandlungen d. k. b. Gesellschaft d. Wissenschaft 8, 1822; G r a f , J. W.: *Geschichte der Tempelherren in Böhmen und ihres Ordens überhaupt*. Prag 1825; H o r k y , J. E.: *Die Tempelherren in Mähren*. Untersuchungen, Geschichte. Znaym 1845.

Jeden proud směřoval do Polska, druhý zasáhl Uhry, jejichž krále Bélu IV. Mongolové porazili u Muhi na řece Slané 11. dubna a dočasně, do poloviny roku 1242, obsadili zemi. Severní část mongolského vojska vedená chánem Orduem si razila cestu přes Sandoměř, Chmielnik, Krakov, Opole, Sieradz a Kujavy k Lehnici, kde na Dobrém Poli 9. dubna 1241 porazila na hlavu vojsko vratislavského knížete Jindřicha II. Pobožného, který padl do zajetí a krátce po bitvě našel smrt z rukou pomstychtivých Asiatů. Český král Václav I. vytáhl se svým vojskem Mongolům v ústřety, v den lehnické bitvy stál snad jen ve vzdálenosti dvou denních pochodů. Pak se ale obrátil ke Kladsku, aby zde zadržel případný vpád nájezdníků do Čech a poté na základě nových zpráv o pohybu protivníka spěchal přes Žitavu do Míšeňska. Na konci dubna však Mongolové uposlechnuvše příkazu, který obdrželi z Uher od vrchního velitele výpravy chána Bátúa, tažení na Západ zastavili a vraceli se přes Moravu zpět. V zemi nepobyli dlouho, nejvýše dva týdny, nezdržovali se obléháním opevněných míst, nechráněné osady v okolí jejich cesty jim však padly za oběť. Do země vstoupili nejspíše na Opavsku, protáhli střední Moravou a přes průsmyky přešli do okolí Trenčína. Patrně v květnu 1241 se na Moravě objevil král Václav se všemi muži, které mohl postavit do zbraně, a s posilami z Říše. Mongolové však již kraj opustili, jen spáleniště připomínala jejich neblahou návštěvou.¹⁰

Ponce d'Albon, preceptor templářského řádu ve Francii, psal někdy v průběhu června či července 1241 francouzskému králi Ludvíku IX. o mongolském vpádu do střední Evropy;¹¹ získal totiž zprávy od bratří, kteří se dostavili na zasedání řádové kapituly, jež se pravděpodobně konala někde na území Francie. Ponce panovníka informoval, že se templáři aktivně zúčastnili bitvy u Lehnice; šest řádových bratří, tři rytíři, dva seržanti a 500 „z našich lidí“ bylo zabito,

¹⁰ CDB IV-1, č. 307–310, 318–319; Novotný, V.: *Čechy královské*, s. 723–747, 1005–1009; Pokora, T.: *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241*. Sborník Vlastivědné společnosti musejní v Olomouci 62, 1973, s. 172–183. K bitvě u Lehnice nejnověji Labuda, G.: *Wojna z Tatarami w roku 1241*. Przegląd historyczny 50, 1959, s. 189–224, a příspěvky sborníku *Bitwa legnicka*. Historia i tradycja. Red. W. Korta. Śląskie sympozja historyczne 2. Wrocław — Warszawa 1994. Srov. též Bretholz, B.: *Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urkundenfälschungen*. Brünn 1897.

¹¹ *Historia regum Franciae continuatio Parisiensis*. MGH SS XXVI, s. 604–605: „*Les nouveles des Tartarins, si comme nous les avons odes de nos freres de Poulainne qui sont venu au chapitre. Nous faisons savoir a vostre hautesce que Tartarin ont la terre qui fu Henri le duc de Poulainne destruite et escillee, et celui meïsmes ocis avec mout des barons, et six de nos freres et trois chevaliers et deus sergans et 500 de nos hommes ont mort; et troi de nos freres, que nous bien connoissonz, eschaperent ... Et si ont destruit deus des meillours tours et trois viles que nous avionz en Poulainne; et quanque nous avionz en Booïne et en Morainne del tout en tot il ont destruit ... Et sachiez que nostre mestre en Bohaine, en Hongrie, en Poulainne, en Alemaigne et en Morainne n'est pas venu a nostre chapitre, mes il assamble tant de gent com il puet, pour aler contre eus; et ce nous a il mande par nos freres de nostre chapitre qu'il envoia a nous; et noz creonz que ce soit voirs.*“ Regesty dále v CDB IV-1, č. 316, s. 504–505, a v *Urkunden und Regesten zur Geschichte des Templerordens im Bereich des Bistums Cammin und der Kirchenprovinz Gnesen*. Bearb. v. W. Irgang. Köln — Wien 1987, č. 21, s. 25.

třem bratřím se podařilo uprchnout.¹² Dále uvádí, že jsou zničeny celé Uhry a Čechy, v Polsku (rozuměj ve Slezsku) zničili nájezdníci, Tataři, jak je označují soudobé prameny, dvě nejlepší „věže“ a tři vesnice, jež patřily řádu, v Čechách a na Moravě je prý zničeno vše, co řád vlastnil. Řádový mistr pro Čechy, Uhry, Polsko, Německo a Moravu se nedostavil na zasedání řádové kapituly, neboť prý sbírá tolik zbrojného lidu, kolik jen může, aby vytáhl proti nepříteli, což vyplývalo ze slov jeho poslů.¹³ Údaje o poplenní Čech, ke kterému samozřejmě v uvedeném roce nedošlo, nelze přičíst jen na vrub geografické neobeznámenosti západního prostředí, spíše mají svůj původ v nepřesných zprávách templářských bratří ze Slezska, kteří informovali konkrétně o škodách na jim známém území, ztráty v sousedství však pod celkovým dojmem mongolské dravosti poněkud zveličili. Přesto nelze údaj o poničení templářských statků bagatelizovat, je však zřejmé, že postižení se mohlo týkat krom Slezska jen Moravy. A zde na území, jímž mohla projíždět část Mongolů do Uher, stály z templářských majetků pouze Čejkovice. Je proto možné, že v roce 1241 byly Čejkovice, ves, v níž snad právě probíhal kolonizační ruch a teprve rostly zdi budoucího řádového domu, přepadeny některým z mongolských oddílů, který se vydal podél řeky Moravy na jih, a byly podle zvyku nájezdníků vyplněny a snad i vypáleny.

12 Francouzský templář rozlišuje ve své relaci řádové bratry (*six de nos freres, trois de nos freres*), rytíře (*trois chevaliers*), jimiž patrně míní urozené námezdníky nebo laické rytíře svázané s řádem (např. lénem), a seržanty (*deus sergans*), neurozené jízdní bojovníky vyzbrojené řádem, nikoli tedy členy řádu z kategorie *fratres servientes*, jak by se dalo předpokládat. Pět set „našich lidí“ (*de nos hommes*) pobitých Mongoly by mohli být teoreticky osadníci z řádových statků, narychlo sebrání jako jakási hotovost. M. Goliński: *Templariusze a bitwa pod Legnicą – próba rewizji poglądów*. Kwartalnik historyczny 98, 1991, s. 8–11, uvádí méně pravděpodobnou hypotézu, že v případě rytířů a seržantů jde vlastně o špatně písemně zachycenou specifikaci šesti řádových bratří; tři z nich by pak byli rytíři, dva služební bratři a šestým, nepřipomenutým, mohl být řádový kaplan, který by v bitvě ztratil život. Rozhodně správný je však jeho postřeh, že 500 pobitých řádových lidí nelze považovat za prosté bojovníky z bitvy, číslo je totiž neúměrně vysoké, nýbrž jde spíše o zaokrouhlené celkové ztráty z řádových majetků ve Slezsku, tj. včetně žen a dětí.

13 Srov. Ulanowski, B.: *O współdziałale Templaryszów w bitwie pod Legnicą*. Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności 17. Krakow 1884, s. 283–287; Bulst-Thiele, M. L.: *Sacrae Domus*, s. 212–213; Grabski, A. F.: *Najazd tatarski 1241 R. w opiniach Europy Zachodniej*. Myślenie ideologiczne a postrzeganie rzeczywistości. In: *Bitwa legnicka*, s. 37–38; Starna wska, M.: *Notizie sulla composizione e sulla struttura dell'Ordine del Tempio in Polonia*. In: *I Templari: Mito e storia*. Atti del convegno internazionale di studi alla magione templare di Poggibonsi – Siena 29–31 Maggio 1987. Raccolti da G. Minnucci e Franca Sardi. Sinalunga – Siena 1989, s. 143–151, podle níž v době mongolského vpádu fungovaly ve Slezsku tři templářské komendy (Olešnica Mała/Klein-Öls, Lešnica/Lietzen, Chwarszczany/Quartschen) a čtvrtá se snad instituovala (Szydłów/Schiedlo). M. Goliński: *Templariusze a bitwa*, s. 5–7, správně připomíná, že pokud se Mongolové při cestě k Lehnici drželi, jak se předpokládá, osy Brzeg – Olawa, pak se mohla cílem jejich útoku stát pouze komenda v Malé Olešnici (Klein-Öls) a její statky.

Že templářům náležely statky na Moravě zřejmě již od 30. let 13. století dokládá také další zmínka. Když 23. ledna 1244 povolil rakouský vévoda Friedrich Bojovný světelskému klášteru, že může bez mýta převážet ročně přes Dunaj dva talenty soli, byl mezi svědky tohoto rozhodnutí na posledním místě uveden Friedrich, komtur templářského řádu na Moravě (*commendator domus militiae Templi per Moraviam*).¹⁴ To znamená, že templáři byli v té době na Moravě již pevně uchyceni, neboť měli vyššího představeného, který zřejmě spravoval také statky v Rakousku, kde nefungovala ani později samostatná komenda. Na otázku, kdy přišli templáři do Čekovic, je proto již možné odpovědět. Bylo to zcela jistě před rokem 1241, nejspíše někdy v průběhu třicátých let 13. století. Kdo ale Čekovice templářům daroval a stal se tak vlastně zakladatelem jejich řádového domu? Buď to byl některý z členů panovnického rodu nebo příslušník šlechtické rodiny. Nejspíše ve stejné době dostal jiný rytířský řád, johanité, sousední Mutěnice.¹⁵ Takový způsob podělení obou řádů ukazuje spíše na panovnickou iniciativu. Ve 30. letech však byla paní Břeclavska královna Konstancie a ta obstarávala prostředky pro svoji milovanou tišnovskou fundaci. Pak by snad mohl oběma vesnicemi disponovat její syn markrabí Přemysl, musela by tomu však předcházet nějaká výměna ve prospěch kláštera v Tišnově. Na nic podobného se však podle poměrně přesných pramenů kolem tišnovského založení nedá usuzovat.¹⁶ Dalším možným donátorem je břevclavský údělník Oldřich, ten by však na tak rozsáhlou dispozici potřeboval jistě souhlas krále. Tu se však otevírá jiná možnost. Václav I. mohl oba rytířské řády odměnit Čekovicemi a Mutěnicemi za to, že mu poskytly podporu v roce 1237 proti bratru Přemyslovi. Mohl tak učinit přímo za svého pobytu na Moravě, v době, kdy předával Břeclavsko Oldřichovi. Čekovice tedy přešly do templářských rukou nejspíše v roce 1237, jen čtyři roky před ničivým mongolským nájezdem.

Po první zmnince se prameny na dlouhých dvacet let odmlčují. Z tohoto období jsou známa jen jména nejvyšších nadřízených templářů ve střední Evropě, německých velkopreceptorů, kterým náležela také pravomoc nad Čechami, Moravou (a tím i čekovickou komendou) a Polskem. Tak 25. srpna 1251 svědčí na listině poznaňského biskupa Boguphala velkopreceptor Jan (*magistro Ihoanne summo preceptore milicie Templi per Teutoniā, per Boemiam, per Moraviam et per Poloniam*), v letech 1261–1279 zastával tuto hodnost s označením *domorum militie Templi in Alemania et Slavia preceptor* bratr Widekind.¹⁷ V té době

14 CDB IV-1, č. 333, s. 514.

15 Srov. Jan, L.: *Ivanovice na Hané, Orlovice a johanitský řád*. ČMM 111, 1992, s. 220–222.

16 Srov. Kuthan, J.: *Fundace a počátky kláštera cisterciáčků v Tišnově*. ČMM 93, 1974, s. 361–370; Hladík, D.: *Dějiny kláštera Porta coeli*. Tišnov 1994, s. 67–79.

17 CDB IV-1, č. 412; *Urkunden und Regesten*, č. 38, 48, 51; Bulst-Thiele, M. L.: *Sacrae Domus Militiae*, s. 372–373. Dějinami templářů v Německu se dosud nejrozsáhleji zabývá starší práce M. Schüpferlinga: *Der Tempelherren-Orden in Deutschland*. Bamberg 1915 (Diss. Freiburg i. d. Schw.).

již nebyl pánem Břeclavska Oldřich ze Spanheimu, správy provincie se ujal přímo, zároveň s ostatními částmi markrabství, nejspíše v roce 1249 v rámci usmíření s otcem mladý Přemysl Otakar (markrabětem se stal již na počátku roku 1247, v dalších dvou letech byl vehnán do odboje proti svému otci a přechodně užíval titulu „mladší král“).¹⁸ Dvanáct let po mongolském řádění, v létě roku 1253, dala o sobě válečná Lítice vědět znovu. Na Moravu vpadli Uhři a jejich spojenci, divocí Kumáni; opět se ozýval pláč žen a skřípění zubů jejich spoutaných manželů. Řádění se nevyhlo ani Hodonínsku, neboť v roce 1257 olomoucký biskup Bruno světil kostel v Čejči, předtím znesvěcený za kumánského vpádu.¹⁹ Snad se v těch těžkých časech dokázali čejkovičtí obyvatelé i se svou templářskou vrchností ubránit za zdmi opravené a zesílené řádové tvrze.

Na konci šedesátých let se čejkovičtí templáři dostali do sporu se žďárskými cisterciáky o desátky ze sousední vsi Michelsdorfu (Vrbice). Jak vyplývá z listu, který adresoval olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka komturovi a bratřím v Čejkovicích (*preceptor et fratribus in Schekwiz*) 25. září 1269, templáři desátky vyžadovali pro svůj farní kostel v Čejkovicích, kdežto žďárský opat si na desátkové požitky dělal nárok jménem farního kostela v Kobylí, jehož patronátní právo náleželo klášteru. Rozhodnutím sporu byl původně pověřen biskupský oficiál mistr Heidenreich. Když se ale advokát žďárských cisterciáků nedostavil k výslechu svědků, oficiál ustanovil se souhlasem prokurátora templářů novým zástupcem cisterciáků mistra Jindřicha, doktora dekretů, člena řádu německých rytířů. Ten se však v případě nevyznal a navíc mu nebylo umožněno prohlédnout spisy, z toho důvodu se rozhodl celou záležitost postoupit vyšší instanci, totiž mohučskému arcibiskupovi. Opat a konvent žďárských cisterciáků si však nepřáli řešit spor na takové úrovni, požádali tedy biskupa Bruna, že se rádi vzdají apelace do Mohuče, když vynese konečné rozhodnutí. Biskup proto vyzval templáře, aby se dostavili 11. října o třetí podle kanonických hodin (asi v devět hodin po ránu) k dalšímu jednání před olomouckého probošta a brněnského arcijáhna Herborda do kostela sv. Petra v Brně.²⁰ Toto jednání nejspíše opravdu proběhlo a olomouckému biskupovi se dostaly do rukou podklady, na jejichž základě 25. října 1269 za pobytu v Kelči rozhodl: Kostelu v Čejkovicích, jehož patronátní právo patří templářům, má náležet farní právo vsi Vrbice a desátek odtamtud, kostelu v Kobylí má však připadnout desátek z šesti (z celkového počtu dvaceti) vrbických lánů prostřední kvality.²¹ Nešlo tedy jen o ode-

¹⁸ Srov. kapitolu L. H o s á k a : *Od nejstaršího pramenného údobí do husitských válek*. In: *Břeclav. Dějiny města*, s. 55, dále N o v o t n ý , V.: *Čechy královské*, s. 786–817, a Ž e m l i č k a , J.: *Odboj královice Přemysla v letech 1248–1249 a jeho sociální zázemí*. ČsČH 33, 1985, s. 564–586.

¹⁹ CDB V-1, č. 131, s. 211–212; srov. N o v o t n ý , V.: *Čechy královské*, s. 845.

²⁰ CDB V-2, č. 594, s. 185–186; srov. H o s á k , L.: *Komenda řádu templářského v Čejkovicích*. In: Sborník „Přátel čsl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. Dra. J. V. Šimáka.“ Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností čsl. v Praze 38, 1930, s. 186–188, kde autor spolehlivě prokázal, že Michelsdorf je totožný s Vrbicí.

²¹ CDB V-2, č. 596, s. 188–189.

vzdávání desátků, ale především o obediční spor, do které farnosti má Vrbice náležet. Farní kostel v templářských Čejkovicích sice spor vyhrál, biskup přesto uznal jakési právo kobylského kostela a jako odškodnění mu přisoudil desátky z šesti lánů této vesnice. Žďárský klášter získal majetky v této oblasti od svého zakladatele, znojenského purkrabího Bočka z Perneggu; z potvrzení markraběte Přemysla Otakara z roku 1252 vyplývá, že šlo krom jiného o plné desátky z Kobylí, Velkých Pavlovic a Zaječí. V roce 1267 rozhoduje olomoucký biskup spor kláštera s farářem v Zaječí o desátky,²² v roce 1269 již stojí kostel také v Kobylí. Není jisté, zda oba kostely vznikly již před rokem 1252, nebo až mezi tímto rokem, kdy se o nich ještě nehovoří, a 1267, resp. 1269, kdy se připomínají poprvé. Vědomí o tom, že desátek z šesti vrbických lánů náležel kobylskému kostelu, panovalo ještě v první polovině 16. století, kdy roku 1515 pohnal farář z Kobylí Jan s úspěchem čejkovického pána Heralta Kunu z Kunštátu, že desátek zadržuje u čejkovické fary, a v roce 1538 se pro stejné bezpráví na základě žaloby kobylského duchovního správce Benedikta zodpovídal Albrecht z Víckova.²³ Desátkové spory, jež probíhaly v převratném 13. století, výstižně ilustrují okolnosti, za kterých se na Moravě dotvářela farní síť.

Patrocinium sv. Kunhuty je u čejkovického kostela výslovně doloženo sice až v roce 1405,²⁴ není však třeba pochybovat, že jde o původní zasvěcení. Kunhuta (Kunigunde) byla manželkou posledního římského císaře ze saské (otonské) dynastie Jindřicha II., původně bavorského vévody, který proslul svojí přízní církvi a byl v roce 1147 kanonizován. Také Kunhuta, pocházející z rodu hrabat z Luxemburgu, která zemřela 3. března 1033 v klášteře Kaufungen a odpočívá po boku svého manžela v katedrále v Bambergu, byla nakonec svatořečena papežem Inocencem III. 29. března 1200.²⁵ Je zřejmé, že její kult se začal do sousedních zemí šířit teprve po datu kanonizace. Spíše než na oblibu světice u prvních templářů, kteří ovšem přišli na Moravu také z Německa, lze v případě čejkovického zasvěcení spoléhat na její úctu mezi cizími kolonisty, jež templáři na přelomu 30. a 40. let 13. století přivedli. Bylo by pak možné, podobně jako u řady dalších sídlišť na jižní Moravě, vyslovit předpoklad, že noví osadníci přibyli do Čejkovic právě z Bavorska. Analogicky bylo svatokunhutského patrocinia použito v Hostěradicích, kde získal faru před rokem 1237 řád německých rytířů, ves, později městečko, však náleželo panovníkovi a v první půli 13. století zde také probíhal živý kolonizační ruch.²⁶ Před polovinou 13. století v souvislosti s příchodem německých osadníků do Čejkovic došlo nejspíše také ke

22 CDB IV-1, č. 259, s. 439–440; V-2, č. 515, s. 61–62.

23 Moravský zemský archiv Brno, A 3, kn. 10, f. 162; H o s á k , L.: *Komenda řádu templářského*, s. 187; W o l n ý , G.: *Kirchliche Topographie von Mähren*. II. Abth. Brünn Diözese IV. Brünn 1861, s. 42.

24 CDM XIII, č. 366, s. 400–402.

25 *Lexikon des Mittelalters* V, od. 1570–1571.

26 CDB III-1, č. 162, s. 199–200; J o k e š , P. – R y c h l í k o v á - Z o u h a r o v á , M.: *Výzkum patrociní na jihozápadní Moravě*. ČMM 112, 1993, s. 61.

kultivaci další orné půdy; ta byla společně s původní plužinou nově rozdělena do tzv. lánů, které v té době nebyly chápány jako plošná výměra, nýbrž jako určitá organizační jednotka závislá na celkové velikosti plužiny, počtu osadníků, bonitě půdy, geografických a klimatických podmínkách. Lán měl zkrátka dostačovat jedné rodině nejen k slušné obživě, ale také k tomu, aby dokázala odevzdávat pozemkovému vlastníku pevně stanovenou roční dávku, církvi její desátek a panovníkovi jeho daně. Tento systém, kdy pozemkový vlastník, a tím byli po většinu 13. století templáři, poskytoval rolníkům půdu do dědičného nájmu za pevně stanovený roční plat, úrok, se nazývá emfyteutickým neboli zákupním právem.

I když údaje o počtu čejkovických lánů pocházejí až z počátku 17. století,²⁷ pro velkou stabilitu tohoto zřízení lze takové informace vztahovat i na 13. století. Zdá se, že v Čejkovicích bylo vysazeno celkem 35 lánů, z těch však bylo asi pět lánů rozděleno do svobodných dvorů, kdežto zbylých 30 bylo poplatných. O takových svobodných dvorech (*curiae allodiales*) bez udání jejich počtu a bližší specifikace se hovoří v zápise do zemských desk z roku 1397, pak se znovu objevují v pramenech až na přelomu 16. a 17. století a jsou celkem tři.²⁸ Jaká byla jejich funkce? Původně šlo nejspíše o tzv. nápravy, drobná manství o rozsahu 1 a půl až dvou lánů, jejichž držitelé nemuseli odvádět templářům peněžitý plat, ale byli povinni sloužit jako jízdní ozbrojenci nejčastěji se samostřílem, resp. při obraně řádového sídla. Takový manský systém býval běžný na statcích klášterů benediktinů a premonstrátů, z rytířských řádů je doložen např. u slavkovské komendy německých rytířů.²⁹ V roce 1355, kdy Čejkovice patřily pánům ze Šternberka, zapsal jistý Uluš z Čejkovic své manželce Markétě jako věno sedm lánů v sousední, dnes zaniklé vesnici Všetrapy, což by mohlo svědět k domněnce, že jde o takového drobného šlechtického mana, který v Čejkovicích na jednom ze dvorů sídlil. Ve skutečnosti však byl Uluš příslušníkem rodu, který se psal podle Čejkovic na Znojemsku a v erbu užíval hák.³⁰

Potřebám templářů zcela jistě sloužil režijní dvůr, který byl vlastně spojen se samotnou komendou. Templářský řádový dům, a totéž platí pro sídla ostatních rytířských řádů, pro něž se až v raném novověku ujal název komenda, v sobě běžně spojoval několik funkcí — rezidenční, obrannou i hospodářskou. Jak mo-

27 Moravský zemský archiv Brno. Fond E 28 Jezuité Olomouc, sg. 0 2/3, k. 29, f. 2a-15b. Podle tohoto urbáře, který vznikl mezi léty 1612 a 1617, bylo v Čejkovicích 29 poplatných lánů.

28 ZDO I, s. 216; H o s á k , L.: *Svobodné dvory v Čejkovicích v polovině 17. st.* VVM 1, 1946, s. 218–219.

29 J a n , L.: *Slavkov u Brna ve 14. a na začátku 15. století — rozmach a úpadek komendy řádu.* ČMM 109, 1990, s. 48–49.

30 ZDO I, s. 19; CDM VI, č. 387, s. 297; VII, č. 170, s. 118; IX, č. 302, s. 221; srov. též Š e b á n e k , J.: *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských I.* Brno 1932, s. 110, 124, 160. Oldřicha a Viléma (správně Vitlina) mylně k Čejkovicím na Hodonínsku uvádí W o l n ý , G.: *Die Markgrafschaft Mähren II I.* Brünner Kreis. Brünn 1846, s. 355.

hl být vysoký roční plat z jednoho čejkovického lánu? Určení převážně peněžních platů (naturalie nejčastěji v podobě sýrů a vajec a sezónní robotní práce tvořily v předhusitském období většinou jen malou část povinností usedlého rolníka) probíhalo již v čase lokace, tj. v případě Čejkovic před polovinou 13. století, a vykazovalo velkou stabilitu pro další staletí. Tak v roce 1386 byl jako věno zapsán na 17 čejkovických lánech bez jedné čtvrti plat 40 kop ročně ve čtyřech stech kopách.³¹ Pokud lze tomuto údaji věřit, pak vycházelo z jednoho lánu asi 144 grošů, tedy dvě a čtvrt hřivny, což je částka podstatně převyšující běžný průměr (pohybuje se kolem 1 hřivny z lánu). Vysvětlení lze snad nalézt v charakteru čejkovického hospodaření, jehož důležitou součástí bylo vinohradnictví. Pokud ke každému lánu náležela také patřičná výměra vinice, je možné pochopit, proč byl lánový plat tak vysoký. Hodnota lokalit, které měly na svém katastru rozsáhlé vinohrady, totiž zásadně vzrostla.

Sedmdesátá a osmdesátá léta 13. století opět nepřinášejí o Čejkovicích žádných zpráv, na jejich samém přelomu však vystupuje z anonymity druhá moravská komenda templářského řádu v Jamolicích u Moravského Krumlova.³² Ani v jejím případě není znám donátor a datum vzniku nelze určit ani s přesností na desetiletí. Vzniká však, podobně jako čejkovická, ve starém sídelním území a v jejím sousedství zakotvují také johanité (Horní Kounice) a němečtí rytíři (Hrotovice, Moravský Krumlov, Hostěradice).

Teprve devadesátá léta vynahrazují předchozí střídmost pramenů. Dne 7. dubna 1292 prodala paní Budska (Budiše, Budislava) se svým synem Vítkem z Loučky komturu Ekkovi a templářům z Čejkovic (*fratri Echchoni commendatori et cruciferis de Cheycouicz*) svoji ves Schönstrass za 155 hřiven stříbra. Pokud by ovšem nemohli prodávající dostat pro nějakou překážku svému závazku, postoupili by templářům svoji ves Hrušky (*Pyrboums*). Listina o prodeji byla vyhotovena v době zasedání brněnského provinciálního soudu, jak dosvědčují jména svědků — Tasa z Tasenberka (hradu u Tasova), Budivoje z Jehnic, moravského podkomořího Filipa z Pernštejna a jeho bratra Bohuslava, Odolena z Hustopečí, Hartleba z Dubna (vlastně syna, resp. bratra vydavatelů) a Štěpána z Medlova. Listinu sestavil a napsal jeden z templářů, nejspíše vzdělaný kněz; mohl jím být kupř. komturův kaplan.³³ Budiše byla vdovou po Hartlebovi z Dubna (bratr Jence z Deblína); jejich syn Vítek se psal, podobně jako někdy již jeho otec, podle rozsáhlého hradu nad osadou Střemchoví poblíž Dolních Louček na Tišnovsku.³⁴ Vsí Hrušky, o níž se v listině také hovoří, není míněna

31 ZDO I, s. 161–162. Podle nejstaršího urbáře (srov. pozn. 23) se na začátku 17. století odváděl z celého lánu dvakrát ročně plat ve výši 1 kopy 6 grošů, tedy celkem 2 kopy 12 grošů=132 grošů za rok, platy z půllánů se však dost lišily (2x12, 2x18, 2x24 gr.).

32 CDM IV, č. 166, s. 228; 198, s. 263–264; srov. S i m b ö c k, M.: *Die Templer in Mähren und die Burgruine Tempelstein*. Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 10, 1906, s. 180–187.

33 CDM IV, č. 299, s. 387–388; srov. Š e b á n e k, J. — D u š k o v á, S.: *Česká listina doby Přemyslovské*. Listina světských feudálů. SAP 6, 1956, s. 197.

34 CDB V-2, č. 869; CDM V, č. 19; VI, č. 110, 111, 138, 209.

stejnomená lokalita na Břeclavsku, ale vesnice patřící do menší enklávy, která náležela pánům z Deblína na Slavkovsku; při dědickém vypořádání připadla ves skutečně Hartlebovi a po jeho smrti s ní mohl disponovat syn Vítek, který byl zřejmě společně se svým bratrem Hartlebem ml. zakladatelem malé komendy řádu německých rytířů v Křenovicích.³⁵ Vesnice Schönstrass, dnes zaniklá, mezi Násedlovcemi a Karlínem v dnešní trati Šenstráz, byla také později ve 14. století součástí čejkovického panství.³⁶

Ve stejném roce se komtur Ekko (*frater Ekko, domus templariorum de Schaviz comendator*) podílel na ukončení sporu velehradského kláštera a Siegfrieda Sirotky z Nejdku o pozemky (les a luka) mezi klášterní vsí Přítlukami a hradem Nejdkem, resp. k němu příslušejícím statkem, jež začali neoprávněně užívat Sirotkovi úředníci. Dne 15. července 1292 se proto sešly obě strany, aby provedly nové vyznačení hranic mezi oběma majetky; společně s velehradským opatem Lupinem přijel také čejkovický komtur Ekko. Zároveň byli k limitaci přizváni důvěryhodní usedlíci, kteří měli svým svědectvím napomoci průběhu celé záležitosti: za cisterciáky lidé z Přítluk (rychtář Albert, stařec Dietlin, Konrád Šváb a Ekkhard), Potvorovic (rychtář Lienhard, jeho syn Siegfried a Jindřich Radenwicer) a Rakvic (rychtář Bertold); Siegfried Sirotek pak vyslal Kolomana, Konráda, Petra Uhra z Ostroha, Pertigera, Sunnaria, Tirwarda z Lednice a Sacla z Derflí. Celá komise potom prošla sporným územím a určila původní hranici, jež začínala u velikého kamene, který nechal jako mezník přitáhnout třemi páry volů Siegfriedův otec, dále vedla kolem starobyklých, odumřelých stromů a stezkou prostředkem místa nazývaného *Puorchstal* (Burgstall). Ještě týž den (15. července 1292) vydal Siegfried o průběhu rozhraničení listinu a zpečetil ji společně s komturem Ekkem, který použil pečeti svého konventu (*sigillis nostro videlicet et fratris Ekkonis communitas*). Jako svědci celého narovnání jsou dále uvedeni písař listiny bratr Gutolf, již řečený Ekko, přítlucský plebán Hermann, panoš Ortolf a podivínský rychtář Konrád z Vitorazi.³⁷ Templářský komtur v této věci vystupuje jako jistá autorita, jejíž přítomnost dodává váhu i nezaujatost celému jednání.

S komturem Ekkem se lze opět setkat v letech 1294 a 1295, jde však o souvislosti poněkud překvapivé. V prvním případě král Václav II. 7. září 1294 schvaluje transakci, jejíž podstatou byl prodej jistého majetku ve vsi Vodochodech mistrem Ekkem a templářskými bratři od sv. Vavřince v Praze (*Ekkonem magistrum et fratres domus sancti Laurentii ordinis militie templi*

³⁵ Srov. Jan, L.: *Slavkov u Brna ve 13. století a vznik komendy řádu německých rytířů*. ČMM 107, 1988, s. 273.

³⁶ ZDO I, s. 14, 216; srov. též Nekuda, V.: *Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu*. Brno 1961, s. 33, 111. Informace článku Ondrůj, A. — Kordiovský, E.: *Zaniklé osady na Kloboucku*. Jižní Morava 2, 1975, s. 76, že templáři získali také blížkou, ještě ve středověku zaniklou ves Šenhof, nejsou ničím podloženy.

³⁷ CDM V, č. 306, s. 389–390; srov. Hurl, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I. 1205–1650*. Olomouc 1934, s. 65.

Jerusalimitani in Praga) pražskému biskupu Tobiášovi.³⁸ Ve druhém případě pak templářský velkopreceptor pro Německo a další země Bertram z Esbeku (*frater Berthramus dictus de Ezwek, domorum milicie templi per Alamaniam, Schlauiam, Boemiam et Moraviam humilis preceptor*) za svého pobytu v Praze potvrzuje 25. května 1295 prodej řečených statků ve Vodochodech, který učinil Ekko, komtur v Čejkovicích a Uhříněvsi (*Ecko, commendator in Schzaykouichz et in Vhrinawes*), se souhlasem řádových spolubratří, za 220 hřiven stříbra pražskému biskupovi.³⁹ K listině byly původně přivěšeny dvě pečeti. Bertramova se nedochovala, její podoba je však známa odjinud, Ekkova pak visí u listiny dodnes. Je tvarově šestihranná, i když sám typář je kulatý. V pečetním poli je zobrazen gotický štít s lomeným kulem, nejspíše rodový znak Ekkův, opis zní * S.FRATRIS.EKKONIS, přičemž E a N jsou unciální, obě K jsou obrácena zcela opačně.⁴⁰

V první listině, kde není uveden jeho titul, zastupuje Ekko i bratry z pražské komendy, ve druhé listině, již vydává nadřízený hodnostář, je Ekko označen jako komtur v Čejkovicích a Uhříněvsi, tedy představený dvou řádových komend, který ale fakticky uplatňuje pravomoc nad třetí. Tento vývoj zanedlouho vyvrcholí tím, že se Ekko stane zemským komturem templářského řádu pro Čechy, Moravu a Rakousko. Velkopreceptor Bertram z Esbeku se s téměř shodným titulem, jaký používá v Praze, připomíná již 6. května 1294, když pobývá ve slezské Malé Olešnici. Do úřadu nastoupil po bratru Friedrichu Silvestrovi, který stál v čele německé provincie v letech 1287–1292. Bertram sám, stejně jako jeho předchůdce, pobýval ve Svaté zemi a zúčastnil se, pokud lze věřit štyrskému kronikáři Otakarovi, obléhání Akkonu v roce 1291.⁴¹ Nelze vyloučit,

38 CDM V, č. 13, s. 12–13; RBM II, č. 1663, s. 414.

39 CDM V, č. 30, s. 32; RBM II, č. 1688, s. 725. Že v případě *Schzaykouichz* nejde o Čakovice u Prahy, což může evokovat jejich blízkost s Uhříněvsi, ani o Šakvice na Břeclavsku, jak na základě obou listin z roku 1292 předpokládali někteří vlastivědci, dokázal spolehlivě již H o s á k , L.: *Komenda řádu templářského*, s. 186–189. Užití templářského kříže Robertem Kepртом v nově navrženém znaku obce Šakvic a odvolávka na údajného zakladatele templáře Čičose, ve skutečnosti postavu z novodobě vykonstruované „pověsti“, jakož i užití dalších symbolů v téže znaku, má silný přidech fantasmagorie. Schválení znaku je zároveň ukázkou málo profesionální práce podvýboru pro heraldiku jako celku, byť někteří jeho členové měli výhrady; srov. Š t a r h a , I.: *Nově udělené znaky a prapory obcí a měst jižní Moravy*. Jižní Morava 35, 1999, s. 213–228, zde s. 213 a 222.

40 *Archiv pražské metropolitní kapituly*. I. Katalog listin a listů z doby předhusitské (–1419). Praha 1956, s. 32, č. 72, sg. nová 57, stará III 11, III 12; srov. též J a n , L.: *Pečeti rytířských duchovních řádů v Čechách a na Moravě 1189–1310* (s přihlédnutím k dalšímu vývoji). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 246, 1987, s. 14, 25.

41 *Urkunden und Regesten*, č. 72, s. 69–70: *frater Berthramus dei gratia commendator fratrum domus militie Templi in Almaniam, Bohemia, Polonia et Moravia; Ottokars österreichische Reimchronik*. Hrsg. v. J. Seemüller. Hannover 1890 (MGH Deutsche Chroniken V 1), s. 666–667; srov. B u l s t - T h i e l e , M. L.: *Sacrae Domus Militiae*, s. 285, 374–375. Bertramova rodina patřila mezi ministeriály brunšvického vévody, jeho příbuzný, snad bratr, Jordán z Esbeke byl v roce 1288 zástupcem velkopreceptora Friedricha Sylvestra

že podobný osud sdílel i bratr Ekko, po pádu posledních křesťanských pevností v Palestině jej řádové centrum vyslalo do střední Evropy, zřejmě do krajů, kde se narodil a jejichž prostředí znal. Zde začal Ekko vyvíjet značnou aktivitu ve prospěch řádu a postupoval v kariéře, která byla nakonec osudově přetnuta.

Oldřich II. z Hradce, jeden z nejmocnějších českých baronů, jemuž patřily nejen rozsáhlé statky na českomoravském pomezí, ale byl také zástavním držitelem lucké provincie na východní Moravě, bratra Ekka již 27. září 1297 skutečně nazývá mistrem řádu pro Čechy a Moravu (*magistro ordinis templi per Bohemiam et Moraviam*). V uvedený den vydal Oldřich na Jindřichově Hradci listinu, jíž daroval Ekkovi a jeho řádu dvůr u vsi Rudgerschlag (Lodhěřov), který se měl do budoucna nazývat Novým dvorem (pravděpodobně dnešní lokalita Najdek severně od Lodhěřova). Hranice pozemků tohoto dvora byly označeny viditelnými znameními (mezníky), které Oldřich osobně templářskému komturovi ukázal.⁴² Hradecký pán na templáře pamatoval již dříve; 29. prosince 1292 biskup Tobiáš potvrdil, že Oldřich společně se svojí matkou Marií z Hardeka věnoval templářům v Uhříněvsi patronátní právo kostela ve Stodůlkách u Prahy (ves totiž předtím Oldřich převedl svojí matce) a celý desátek z tamního dvora o třech poplužích. Oldřich tuto donaci připomíná také ve své závěti z 25. července 1294.⁴³ Podstatně více než templáře však páni z Hradce podporovali řád německých rytířů. Oldřichovi předkové jim předali patronát jindřichohradeckého farního kostela, který začali používat jako svoji rodinnou hrobku, a založili tak vlastně řádovou komendu a inspirovali též vznik špitálu; Oldřich II. bratřím s černým křížem postoupil nově vybudovanou kapli sv. Diviše v Hradci a potvrdil starší obdarování.⁴⁴

O tři dny později, 30. září 1297, se Ekko zúčastnil společného zasedání tří moravských cúd (zemského soudu), totiž brněnské, olomoucké a vracovské, v prostorách kapituly u sv. Petra v Brně. Na tomto jednání vydal významný moravský šlechtic Protiva z Doubravice listinu, v níž říká, že před časem řádně, za svědectví několika jmenovaných šlechticů, koupil půdu ležící na obou březích řeky Bečvy a užíval ji. Nyní menší část tohoto majetku prodává se souhlasem krále Václava II. mistru templářů pro Čechy a Moravu Ekkovi (*fratri Ekkoni, magistro milicie templi tocius Boemie et Moraue*) za 250 hřiven, zbylou, větší

(snad jen s platností pro Slezsko, Pomoransko a Branibory) a zároveň i komturem v Lietzen (*Urkunden und Regesten*, č. 65, s. 61–62).

42 CDM V, č. 76, s. 78–79.

43 RBM II, č. 1597, 1656; CDM V, č. 11.

44 CDB V-1, č. 57; V-2, č. 505; Jan, L.: *Bratři špitálu Panny Marie v českých zemích 1204–1411*. Tišnov 1995, s. 15–16; Jirásko, L.: *Počátky města a jeho vývoj ve 13. století*. In: Jindřichův Hradec 1293/1993. České Budějovice 1993, s. 60–63. Domněnka L. Jirásko v jeho článku *Nejstarší hraniční mezníky na Jindřichohradecku*. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 16, 1979, s. 7–9, že mezník ze studnicko-lodhěřovského rozcestí s reliéfním křížem, mečem a šavlí ohraničoval templářské panství, zřejmě neobstojí, neboť jde o místo ležící právě opačným směrem než templářský Najdek.

část pak témuž řádu dává darem. Svědky tohoto pořízení byli z moravské elity podkomoří Albert ze Zdounek, Milota z Dědic, Hartman z Holštejna, Zdislav ze Šternberka, Oneš z Čistého Slemene, Filip z Pernštejna, Jenec z Našiměřic, Oldřich z Boskovic a trojice komorníků, cúdařů a provinciálních rychtářů z každé ze jmenovaných provincií.⁴⁵ Ekkův pobyt v tak reprezentativním prostředí, v jakém se na podzim 1297 pohyboval, i nové zisky pro řád dávají tušit jeho schopnosti.

V obou posledně uvedených listinách se sice o čejkovickém konventu nehovoří, jeho role však vystupuje zřetelně v další písemnosti, již vydal 30. září 1302 ve Vídni Ekko společně — jak stojí v intitulaci — s čejkovickými bratřími (*frater Ek. provincialis per Bohemiam, Morauiam et Austriam et fratres domus in Shekwitz ordinis cruciferorum de templo*). Jde o smírné urovnání sporu o roční plat 48 vídeňských denárů ze dvora Domvogthof ležícího na Domvogtstraße (v místech dnešního domu Teinfaltstraße 8) s opatem Vilémem a konventem skotských benediktinů u P. Marie ve Vídni. Plat připadl benediktinům, kteří na oplátku Ekkovi a čejkovické komendě (*domui nostre in Shekwitz*) postoupili plat 55 denárů z Hensenariovy pekárny ležící na vídeňské ulici Radstraz (stávala přibližně na dnešní parcele Bräunerstraße 7).⁴⁶ Před svědky pocházejícími vesměs z prostředí skotského kláštera je na prvním místě uveden Siegfried z Brna, *ordinis nostri magister*, tedy komtur templářského řádu, zjevně podřízený zemskému komturu Ekkovi. Tento řádový hodnostář je zřejmě totožný s komturem Siegfriedem, který někdy na samém přelomu 13. a 14. století prodal ve Slavonicích se souhlasem bratra Ekka třebíčskému opatu Janovi za 26 hřiven svůj dědičný dvůr a jeden a půl lánů ve Svatoslavi. Jako svědci se na této listině uvádějí další tři templářští rytíři (*milites milicie de Templo*), totiž Gebhard, Gotfried a Konrád *de Cynin* (nejspíše jde o Černín na Znojemsku).⁴⁷ Ani v jednom případě se však neuvádí místo Siegfriedovy působnosti; snad byl představeným templštejnské komendy před nebo po Dětfichovi, který je tam zmíněn v roce 1298.⁴⁸

⁴⁵ CDM V, č. 77, s. 79–80; Š e b á n e k , J.: *Tři nejstarší doklady o Vsetíně*. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university C 8, 1961, s. 81, 88–89.

⁴⁶ CDM V, č. 141, s. 146–147.

⁴⁷ H o r k y , J. E.: *Die Tempelherren*, s. 230–231. Velmi poškozenou a špatně čitelnou listinu opsál Horky v roce 1819 ze starých sirotčích register v třebíčském archivu. Byla použita na jejich vazbu. Datum, jež Horky opsál jako „M^{cc} non gentesimo Kal. Marcii. Indiccione XV.“, tedy 1. března 1290, je však nepravděpodobné, neboť v té době ještě nebyl Ekko nadřízeným českých templářů a nemohl tedy dávat jinému komturovi svolení k prodeji. Navíc není jisté, zda vůbec pobýval v českých zemích. Také indikce neodpovídá, nejbližší roky, pro něž platí indikce XV, jsou 1287 a 1302. Vyloučíme-li z výše uvedeného důvodu rok 1287, zůstane jako nejpravděpodobnější právě rok 1302.

⁴⁸ CDM V, č. 117, s. 99–100. Společně s komturem Dětfichem (označeným ovšem pouze iniciálou *Th.*) se roku 1298 připomínají také další dva templáři, rodní bratři Mikuláš z Dobřínka, Abel a Vicemil (v CDM je mylně uvedeno *Wyzemitas* namísto správného *Wizemilus*), jakožto členové templštejnské komendy. Abel se pak společně s dalším templštejnským templářem Pertoldem zmiňuje jako svědek v listině Jitky z Hodic z roku 1303

Směna s vídeňskými benediktiny ukazuje názorně, že rakouský majetek templářského řádu náležel pod svrchovanost komendy v Čejkovicích. Templáři totiž v Rakousku samostatný řádový dům neměli. To ostatně dokazuje i další listina, tentokrát z 1. října 1303, kterou opět vydává zemský komtur Ekko (*pruder Ekke lantcomitewer der Templer orden in Peheim, in Margern unt in Oesterreich*); jejím jazykem je v tomto případě němčina. I nyní jde o urovnání sporu. Přemysl Otakar II. udělil v době své svrchovanosti nad Rakouskem (1253–1276) Chalhochovi z Ebersdorfu statky ve Schwechatu a Rauchenwartu, které tam templáři drželi „z knížecí milosti“. Smírčí komise rozhodla o navrácení neprávem pobíraných platů a kuřat (v Rauchenwartu šlo o 17 šilinků vídeňských feniků a 46 kuřat ročně), ovšem řád ponechal Chalhochovi vyrovnání za náklady a škody utrpěné při správě statků: jeden funt a 12 feniků dluhu ze statku pana Jindřicha z Brunnu (Brunn am Gebirge), dále 24 feniků platu ze dvou podsedků ve Schwechatu a dalších 15 funtů jako ocenění řečených škod a nákladů. V daném okamžiku však nejsou ani tak zajímaví svědci tohoto pořízení, jako např. komtur johanitů z Unterlaa Eberhard či představený řádu sv. Ducha ve Vídni Ortolf a někteří šlechtici, zřejmě členové smírčí komise, jako skutečnost, že listina byla zpečetěna Ekkovou pečetí a pečetí čejkovického konventu, které se obě v téměř neporušeném stavu zachovaly (... *mit meinem anhangendem insigel unt mit meinez conventz insigel von Schaikwitz*).⁴⁹ V pečetním poli pečeti zemského komtura je ztvárněn gotický štít s kosmým, třikrát lomeným břevnem podložený tlapatým templářským křížem, opis zní: + S.FRATRIS.HECCONIS. V poli pečeti konventu je užit taktéž gotický štít s heroltským křížem, okraje pole jsou zdobeny rozvilinami a legenda hlásá: + SIGILLUM DOMVS DE SCHEIKWITZ, přičemž všechna písmena E obou pečetí jsou unciální. V případě podložení Ekkova rodového erbu (poněkud modifikované podoby ve srovnání s prvním typářem) řádovým křížem, tj. křížem s rozšířenými konci ramen zvaným tlapatý, jde pro uvedenou dobu o unikát nejen v prostředí templářském, ale rytířských duchovních řádů v Evropě vůbec. Pečeť konventu má pak jasnou analogii v pečeti templářské komendy v Malé Olešnici ve Slezsku a v pečetích některých komend řádu německých rytířů.⁵⁰ Templářské majetky ve Schwechatu (a také Fischamentu, o nichž ještě bude řeč) jsou doloženy již v rakouském zeměpanském urbáři z doby Friedricha Bojovného († 1246).⁵¹ To odpovídá informacím Ekkovy listiny, že je řád držel jako knížecí dar, a připomíná také

(CDM V, č. 147, s. 151).

49 *Mitteilungen aus dem NÖ Landesarchiv* 4, s. 52, č. 42; originál je uložen v Dolnorakouském zemském archivu ve Vídni pod sg. NÖLA StA Nr. 39.

50 Srov. Jan, L.: *Pečeti*, s. 14, 25.

51 Mailly, A.: *Der Tempelherrenorden*, s. 13: *Hic notatur liber hurbarum et reddituum per totam Austriam*: (p. 4) *In Vischamunde beneficia collata sunt fratribus Templariorum. Sed decime sunt ibidem, de quibus quamdoque soluti 80 mod. avene. Ibidem de iudicio 40 talente denariorum*. (p. 6) *In Swehent. In Swehent 6 talente, etiam sunt collata fratribus de Templo domini*.

pobyt komtura řádu pro Moravu Friedricha na dvoře posledního Babenberga v roce 1244.

V té době se však již nad templářským řádem stahovaly černé mraky; obloha se definitivně zatáhla 13. října 1307, kdy byli zatčeni všichni templáři na panství francouzského krále. Obvinění, jež dopadla na jejich hlavy, byla ve své době strašlivá: při přijímání do řádu měli třikrát zapřít Krista, poplivat kříž a přijímaný měl líbat receptora na zadek či pupek, měli se oddávat sodomii (homosexualitě), měli uctívat jakousi vousatou modlu a jejich kněží prý při mši neposvěcovali hostie. Mučení zakrátko rozvázalo jazyk i těm odhodlaným. Zatímco okolnosti věznění templářských bratří, procesu ve Francii i zrušení řádu na církevním koncilu ve Vienne jsou poměrně dobře známy, informace o zániku templářských komend na území Říše a celé střední Evropy, i celků, jež jim byly nadřazeny, zůstávají vesměs nepoznány.⁵² Skrovné prameny, jež odolaly náporu věků, ukazují, že konec templářského řádu v českých zemích a blízkém sousedství nebyl zřejmě krutý, ani přespříliš dramatický.

Další zpráva o komturu Ekkovi pochází až z 3. března 1308, tedy z doby, kdy ve značné části západní Evropy a na Kypru byli jeho spolubratři již zatčeni nebo pronásledováni. Zemský komtur Ekko však tehdy ještě vystupoval jako plnoprávný představitel svého řeholního bratrstva. Uvedeného dne vydal mocný severomoravský šlechtic z rozrodu Benešoviců Vok z Kravař listinu, v níž uvádí, že přijal od zemského komtura Ekka (*magistri ordinis dicti domorum per Bohemiam et Morauiam*) na základě svolení velmistra templářského řádu, který však byl v té době, jak je známo, již ve vězení, a rakouského vévody Friedricha Habsburského, jenž tehdy uplatňoval své nároky na vládu v zemi, do emfyteutického pronájmu na dobu 31 let za určitých podmínek městečko Vsetín s hradem Friendsberkem a celým panstvím. Templáři si však na pronajímaném území ponechali patronátní práva všech kostelů, které již stály (šlo patrně jen o kostel ve vlastním Vsetíně) nebo měly být postaveny, ke každému kostelu měl patřit jeden svobodný lán, mešní dávka obilí, totiž jedna měrice žita a jedna ovsá z každého lánů ročně, lidově nazývaná *teczin*, a celkový výnos z každého desátého lánů. Vsetínskému kostelu měl i nadále patřit mlýn, který mu vykázal bratr Ekko. Templářům měla také náležet jedna polovina všeho, co by se získalo dolováním, Vokovi a jeho dědicům připadla honitba, rybolov i právo kácet stromy, stejně jim měla patřit polovina práva k vesnicím, městům či hradům, jež by na teritoriu vlastním nákladem zřídili. Každá nově vysazená ves měla být

52 O procesu s templáři pojednávají autoři souhrnných prací o templářském řádu uvedených v pozn. 4 a dále nověji B a r b e r , M.: *The Trial of the Templars*. Cambridge 1978; B u l s t - T h i e l e , M. L.: *Der Prozeß gegen den Templerorden*. In: *Die geistlichen Ritterorden Europas*, s. 375–402; E l m , K.: *Der Templerprozeß (1307–12)*. In: *Macht und Recht. Große Prozesse in der Geschichte*. München 1990, s. 80–101, 297–299; t ý ž : *Il processo dei Templari (1307–1312)*. In: *Aciri 1291. La fine della presenza degli ordini militari in Terra Santa e i nuovi orientamenti nel XIV secolo*. Perugia 1996, s. 213–225; populárněji B e c k , A.: *Der Untergang der Templer*. Größter Justizmord des Mittelalters? Freiburg — Basel — Wien 1992².

opatřena dostatečným kusem lesa, který měl poskytovat stavební materiál i otop. Templáři si také ponechali ve své přímé správě území zděli i zšíře norimberského lánu na obou březích říčky Rokytenky až k jejímu ústí do řeky Bečvy; na tomto území zřejmě probíhal nejčilejší kolonizační ruch a lze předpokládat, že do této doby spadají počátky dvou vsí, jež v údolí leží, Lhoty a Liptálu. Po uplynutí jednatřicetileté lhůty měla být uzavřena nová obdobná smlouva.⁵³

K listině přivěsil svoji pečeť vévoda Friedrich, moravští baroni, Filip z Pernštejna, který byl právě podkomořím, Protiva z Doubravice, Jan z Mezeříčí, Diviš ze Šternberka, Hartleb z Boskovic, Vítek z Loučky, a oznámeno je též připojení pečeti *conventus nostri in Scheykwicz*, tedy čejkovického konventu. Formulace, která označuje konvent za „nás“, prozrazuje, že listinu skládal člen templářského řádu a znovu dotvrzuje čelné postavení řádového domu v Čejkovicích. Nemůže být vcelku pochyb, jak přesvědčivě doložil J. Šebánek,⁵⁴ že území v okolí Vsetína, jež je předmětem transakce, je totožné s majetkem, který řád získal v roce 1297 od Protivy z Doubravice. Jak ukazují prameny z druhé poloviny 14. století, vsetínské panství zůstalo v majetku rodu z Kravař natrvalo, neboť templářský řád byl zrušen a páni s erbem zavínuté stěly dokázali tento zisk nejen uhájit, ale ještě v této oblasti rozšířit o Arnoltovice s Valašským Meziříčím a dalšími vesnicemi.⁵⁵ Friedrich Habsburský pobýval ovšem v době vydání listiny ve Štýrsku. Přijel sem kolem 24. února 1308, aby zde získal pomoc pro svůj zápas o panství nad Čechami a Moravou. Ve Štýrském Hradci pečetil 5. března, 15. března se zdržoval v Mariboru. V této souvislosti přichází s důležitou informací veršovaná kronika Otakara Štýrského; když prý byl vévoda ve Štýrském Hradci, dorazil k němu templářský bratr Ekko (*ein templaer, hiez bruoder Egen*), který přinášel zprávu, že dvanáct urozených Čechů odpřisáhalo Habsburkovi věrnost a přislíbilo podporu. Teprve pak se Friedrich i s Ekkem vydal do Mariboru.⁵⁶ To ukazuje na významnou roli zemského komtura, který zřejmě získával mezi českou a moravskou šlechtou přívržence pro syna římského krále (tím se logicky stavěl do opozice proti druhému nápadníku trůnu Jindřichu Korutanskému, manželu Přemyslovny Anny). Nelze vyloučit, že pronájem Vsetínska Vokovi z Kravař hrál v těchto politických plánech určitou roli, pak by bylo možné také hledat Friedrichovy straníky mezi svědky řečené transakce, kteří patřili zcela zřetelně k moravské elitě. V případě tak rozsáhlé dispozice užívacích práv nelze vyloučit ani jisté ovlivnění neradostnou situací řádu na evropském Západě, její katastrofální rozuzlení však ještě ve střední Evropě

⁵³ CDM VI, č. 17, s. 13–15. Lokalizace hradu Freundsberka na vrch Klenov nad dnešní přehradou Bystřičkou není zcela jistá; srov. K o h o u t e k , J.: *Výzkum středověkých hradů v oblasti Vsetínských vrchů*. *Archaeologia historica* 16, 1991, s. 241–244.

⁵⁴ Š e b á n e k , J.: *Tři nejstarší doklady*, s. 83–85, 91–95.

⁵⁵ CDM XII, č. 332–334; srov. Š t ě p á n , V.: *Osobnost Lacka z Kravař I*. ČMM 110, 1991, s. 235–237.

⁵⁶ *Ottokars österreichische Reimchronik* (MGH Deutsche Chroniken V 2), s. 1213; srov. Š u s t a , J.: *Soumrak Přemyslovců*, s. 738.

v této době stěží dokázali předvídat. Tomu ostatně nasvědčuje i zachování jistých práv a požitků ze vsetínského panství. Vokova listina byla nejspíše vydána na Moravě, Friedrichova pečeť však musela být přivěšena až dodatečně, ve Štýrsku, což zařídil právě představený českých templářů. Možná také, že kolonizace Vsetínska představovala pro omezené síly templářského řádu na našem území příliš velké sousto, pronájem se zajištěním pevných příjmů proto mohl představovat východisko z nouze.

Poslední historická zpráva o zemském komturu Ekkovi pochází z 24. února 1309, kdy společně s řádovým bratrem Friedrichem Sylvestrem prodává na základě dohody s Otou z Zelkingu všechny statky, které templářský řád držel ve Fischamentu, Rauchenwurtu a Schwechatu, za 77 vídeňských funtů Janovi a Otovi, synům paņa Jindřicha z Haslova. Listinu zpečetili oba řádoví představitelé svými pečeti i *mit der saimung insigel des haus ze Sachwiz*, tedy pečeti čejkovické komendy.⁵⁷ Pečeti se ovšem nedochovaly, stejně jako samotná listina, její obsah je znám jen z nepřilíš spolehlivého výtahu, který Friedrichu Sylvestrovi nepřisuzuje žádný titul a Ekka označuje jako almužníka a správce v Čechách, na Moravě a v Rakousku (*Prueder Fridrich der Wildgraf, des ordens der ritterschaft von dem tempel und Prueder Egk, desselben ordens almu-sens-gebieter und phleger in Peheim und in Merhern und in Osterreich*). Jde velmi pravděpodobně o zkomoleninu: Friedrich Sylvestr, který je uveden jako první, byl v té době snad velkopreceptorem (nelze ovšem vyloučit, že byl jen zemským komturem v Porýní, tedy Ekkovým kolegou), a Ekkův titul zněl v původním textu zřejmě podobně jako předtím, tedy „zemský komtur pro Čechy, Moravu a Rakousko“. Friedrich Sylvestr je v hodnosti velkopreceptora doložen poprvé v letech 1287–1292, pravděpodobně mezi léty 1293–1301 pobýval ve Svaté zemi, úřad velkopreceptora po něm zastávali již zmíněný Bertram z Esbeke (1294–1297), Friedrich z Alvensleben (1300) a Friedrich z Nigrebe (1301). V letech 1302–1303 se do úřadu vrací, záhy jej však zase uvolňuje Friedrichu z Alvensleben (1303–1308). V roce 1310 obhazuje Friedrich Sylvestr s titulem „*maitre précepteur du temple aux parties du Rhin*“ templářský řád před arcibiskupem mohučským, svléká řádové roucho a dožívá na hradě Thronecku u Trevíru, jehož půlku dostal k dispozici od synovce. Podobně Otto, syn brunšvického vévody Albrechta Dlouhého, komtur na Süpplingenburgu, odloží řeholní šat a zůstane světským pánem své bývalé komendy; též Friedrich z Alvensleben prožil zbytek života mezi svými příbuznými v okolí Halberstadtu.⁵⁸ Takový býval osud předních představitelů řádu ve střední Evropě, v případě komtura Ekka, který spojil část své životní dráhy s Čejkovicemi, však prameny nebyly

⁵⁷ Hoheneck, J. G. A.: *Die löbliche Herren Herren Stände des Erzherzogthums Österreich ob der Enns*. Passau 1727–1747, Bd. III, s. 857; Feil, J. (ed.): *Österreichische Blätter für Literatur, Kunst, Geschichte, Geographie, Statistik und Naturkunde*, roč. 5, 1848, č. 2, s. 6.

⁵⁸ Bulst-Thiele, M. L.: *Sacrae Domus Militiae*, s. 327, 374–379; Luttrell, A.: *Gli Ospitalieri e l' eredita dei Templari 1305–1378*. In: *I Templari: Mito e Storia*, s. 81–82.

milosrdné. Nejen že nejsou známy jeho další osudy a okolnosti smrti, utajen zůstává i jeho původ. Lze snad jen říci, že se narodil patrně jako mladší syn méně významného šlechtického (ministeriálského) rodu někde na území Římské říše, jeho mateřským jazykem byla nejspíše němčina, jak dokazuje jméno Ekko=Ekhard. Drobnou nadějí, že se podaří zjistit jeho původ, skýtá rodový erb se znamením lomeného břevna, který použil dokonce ve dvou pečetních modifikacích.

Zdá se, že na konci 13. století se vytvořily uvnitř mimořádně rozsáhlého území, jež spravoval německý velkopreceptor, tři menší oblasti, které měli na starosti zemští komtuři. Šlo zřejmě o Porýní, dále o Braniborsko s Pomořanskem, Polskem a Slezskem a konečně Čechy s Moravou a Rakouskem, kde se v uvedené hodnosti pohyboval právě Ekko.⁵⁹ Prodeje, resp. pronájmy majetku v posledních letech existence řádu nebyly zřejmě důsledkem protitemplářské akce francouzského krále, ta je jen urychlila. Velkopreceptor Friedrich z Alvensleben prodával statky v severním Německu před i po datu zatčení templářů ve Francii,⁶⁰ což ukazuje na špatnou ekonomickou situaci řádu a neschopnost nalézt novou orientaci. České země společně s Rakouskem nepatřily k úhelným kamenům řádového panství v Evropě, přesto v tomto prostoru docházelo v závěru 13. a na počátku 14. století k dynamickému politickému vývoji, jehož byli templáři svědky a zároveň, zastoupeni právě Ekka, také spoluaktéry. Je nesporné, že se tento hodnostář pohyboval na dvoře obou posledních Přemyslovců i v okolí nové rakouské dynastie, Habsburků. Na tento rod zřejmě templáři vsadili, bylo však již pozdě. V letech 1307–1312 se řád zmítal v agónii, z níž nevyšel.

Papež Klement V., původně arcibiskup v Bordeaux, na základě neskrývaného nátlaku francouzského krále Filipa IV. Sličného a jeho legistů templářský řád na koncilu ve Vienne bulou *Vox in excelso* 22. března 1312 zrušil. O templářském majetku rozhodla hlava církve 2. května téhož roku bulou *Ad providam Christi vicarii*, statků zrušeného řádu se až na jisté výjimky měl ujmout řád johanitů. Konečně osudem pozůstalých bratří se papež zabýval v bule *Considerantes dudum* z 6. května 1312: ti, kteří byli uznáni za nevinné, mohli s jakýmsi důchodem dožít buď v bývalém řádovém domě nebo v jiném klášteře, neboť jejich řeholní sliby platily i nadále, proti zatvrzelým se však mělo postupovat nejpřísnějšími tresty. Velmistrov i třem vysokým hodnostářům řádu byl vyměřen doživotní žalář, k překvapení přítomných se však velmistr Jacques z Molay a velkopreceptor Normandie Geoffroi z Charnay při vyhlášení rozsudku 18. března 1314 v Paříži vzmužili a prohlásili, že odvolávají svá předchozí doznání a prohlašují řád za nevinný. Ještě téhož dne byli předáni „rameni světské spravedlnosti“ a upáleni na jednom malém ostrůvku v řece Seině mezi královskými zahradami a augustiniánským klášteřem, v místech dnešního Place Dauphiné.⁶¹

⁵⁹ Bulst-Thiele, M. L.: *Sacrae Domus Militiae*, s. 378–379.

⁶⁰ Tamtéž, s. 376, pozn. 30.

⁶¹ Demurger, A.: *Die Templer*, s. 260–263; Bulst-Thiele, M. L.: *Sacrae Domus Militiae*, 331–332; Bulst-Thiele, M. L.: *Der Prozeß*, s. 394–395.

Jaký byl osud templářských statků v českých zemích? Prameny toho více prozrazují o situaci v Čechách. Že pražský řádový dům u sv. Vavřince na Starém Městě přešel skutečně do rukou johanitů, dokazuje smlouva, kterou uzavřel 9. června 1313 převor johanitského řádu pro Čechy, Polsko, Moravu a Rakousko Bertold z Hennebergu s dominikánkami, jež tehdy žily při kostelíku sv. Anny pod Petřínem. Johanitský představený prodal sestřám bývalou komendu templářů za nepříliš vysokou částku 130 kop pražských grošů; dominikánky si zde pak postavily nový kostel sv. Anny a zřídily při něm svůj klášter. Prodej vzápětí, 15. června, potvrdil i král Jan Lucemburský.⁶² Uhříněveskou komendu si johanité ponechali, krom tamní vesnice, tvrze a poplužního dvora k ní patřily vsi v blízkém okolí: Tehovec, Kolovraty, Voděrady, Zděbrady, Přestavky a Lipany.⁶³

U obou moravských komend lze nalézt jen nepřímé důkazy. Tak faru v Horních Dubňanech, která náležela ve 13. století templářům, vymáhal v roce 1503 podle „lepšího práva“ na Jindřichu VIII. z Lipé komtur starobrněnských johanitů Petr. Jako první potemplářský majitel Templštejna se připomíná v roce 1318 kutnohorský těžař Bertold Pirkner, jeho blízký příbuzný (snad syn) Lev Pirkner byl v roce 1328 johanitským komturem v nedalekých Horních Kounicích. Bertold Pirkner patřil mezi čelné přívržence Habsburků, pracoval pro ně (a proti Jindřichu Korutanskému) v letech 1306–1310, na sklonku roku 1317 se společně s Jindřichem z Lipé a dalšími šlechtickými opozičníky smlouval s Friedrichem I. Habsburským a jeho příbuznými proti českému králi Janovi.⁶⁴ V půli roku 1312, v době, kdy se rozhodovalo o templářském dědictví, však panoval mezi Janem Lucemburským a rakouským vévodou Friedrichem mír, utvrzený v Rajhradě někdy po 20. červnu 1311. Jindřich I. z Lipé byl sice v té době zbaven výnosného úřadu podkomořího, mladý Jan mu však dlužil velké částky, které splácel z královské urbury. Královým poručíkem byl krom mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu vlivný říšský hrabě Bertold VII. z Hennebergu, jehož stejnojmenný bratr byl zase převorem johanitského řádu pro Čechy, Moravu, Polsko a Rakousko.⁶⁵ Zdá se, že templštejnská komenda přešla (s výjimkou

⁶² RBM III, č. 136, s. 58; č. 138, s. 59; Millauer, M.: *Böhmens Denkmahle*, s. 47–52.

⁶³ Srov. Státní ústřední archiv Praha, Archiv Velkopřevorství maltézskeho (dále jen SÚA AVM), Katalog listin č. 2233, 1313, 2516, 2820, 2836; Archiv český 28, s. 297; *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*. Ed. A. Sedláček. Historický archiv 39. Praha 1914, č. 1405. s. 193; č. 1858, s. 282.

⁶⁴ Petra Žitavského Kronika zbraslavská, FRB IV, s. 163; CDM VI, č. 144, s. 114–115; č. 360, s. 278; RBM III, č. 418, s. 170; Jan, L.: *Ekonomické zázemí johanitské komendy v Horních Kounicích*. Jižní Morava 23, 1987, s. 88; Šusta, J.: *Soumrak Přemyslovců*, s. 705, 723; týž: *Král cizinec*. České dějiny II 2. Praha 1939, s. 25–26, 29, 121; Spěvák, J.: *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*. Praha 1994, s. 258.

⁶⁵ RBM III, č. 108, s. 45–46; Šusta, J.: *Král cizinec*, s. 141–142, 162–164; Spěvák, J.: *Jan Lucemburský*, s. 167–168, 179. K osobě převora johanitů Bertolda VI. z Hennebergu viz Pflugk-Harttung, J. v.: *Die Anfänge des Johanniter-Ordens in Deutschland besonders in der Mark Brandenburg und in Mecklenburg*. Berlin

kostelních patronátů, jež si johanité ponechali) do rukou nového držitele Pirknera, jemuž byly finanční operace denním chlebem, prostřednictvím vazeb: převor johanitů Bertold (VI.) z Hennebergu — králův poručník Bertold VII. z Hennebergu — Jindřich I. z Lipé — Bertold Pirkner. Nesmí se také zapomenout, že do habsburského tábora patřil původně Pirkner i zemský komtur Ekko. Podobným způsobem se nejspíše postupovalo i v případě čejkovické komendy.

Jako další majitelé Čejkovic po templářích se až v roce 1346 připomínají synové a vnukové Jindřicha z Lipé.⁶⁶ Jelikož si právě v té době dělí otcovské statky, je nutné předpokládat, že Čejkovice získal již jejich předek, jeden z nejmocnějších mužů českého státu v prvních desetiletích 14. století († 1329). Je proto pravděpodobné, že oba Hennebergové někdy ve druhé půli roku 1312 či roku následujícího nabídli Jindřichovi I. z Lipé Čejkovice jako výhodnou koupi. Protihodnotou mělo být snad umoření části královského dluhu nebo jen politická podpora. U vědomí rozložení sil a postavení johanitského řádu v té době — vždyť i k setkání české princezny Elišky s římským králem Jindřichem VII., otcem jejího budoucího manžela, došlo 25. srpna 1310 v johanitském řádovém domě v Heimbachu poblíž Špýru⁶⁷ — není třeba se domnívat, že Čejkovice obsadil násilně král, resp. sám Jindřich z Lipé. Alespoň po formální stránce šlo skutečně o prodej, který zaštitil převor Bertold z Hennebergu. Podezření, že se Čejkovice (a potažmo i Templštejn) v té době staly předmětem zákulisní politické licitace, je však příliš neodbytné.

I další skutečnosti podporují předpoklad o převzetí celého templářského dědictví johanity. V rámci johanitského archívu (Archív Velkopřevorství maltéžského) se totiž dochovala většina listin, které upomínají na templářské působení. Jde o písemnosti týkající se vesměs majetkových záležitostí čejkovické a templštejnské komendy.⁶⁸ Zajímavé je i dochování listiny Oldřicha Korutanského z roku 1248 obsahující první zmínku o Čejkovicích. Ta byla totiž johanity zařazena do oddílu listin fary (a pozdější komendy) v korutanském Pulstu, kterou řečený vévoda Oldřich daroval jejich řádu v roce 1263.⁶⁹

Působení templářského řádu v českých zemích časově omezené třicátými léty 13. století a rokem 1312 představuje z hlediska státních, církevních a ekonomických dějin spíše jen ilustrativní epizodu. Čejkovická komenda ležící ve vinorodém kraji jihovýchodní Moravy se v závěru tohoto údobí dostala na první místo mezi řádovými domy. Svoji roli bezesporu sehrála blízkost Dolnímu Rakousku, kde sice templáři drželi majetky, neměli však žádný řádový dům. Čejkovická tvrz na mírném návrší se svým zázemím, jež představoval režijní dvůr, přiléhající, poměrně rozlehlá vesnice a další drobné majetky v okolí, zřejmě vy-

1899, s. 169–172.

66 CDM VII, č. 632, s. 461–463; č. 637, s. 465–466; č. 638, s. 466–467; č. 688, s. 507–509;

67 Petra Žitavského Kronika zbraslavská, s. 144; Š u s t a, J.: *Král cizinec*, s. 127; S p ě v á č e k, J.: *Jan Lucemburský*, s. 133.

68 SÚA AVM, č. 1887, 2689–2696, 2730.

69 SÚA AVM, č. 3085, 3086.

hovořovala jako přechodné, nicméně hlavní sídlo zemskému komturu Ekkovi, muži, který přerostl epizodický rámec templářského působení v českém státě a svým angažmá v politických sférách dosáhl značného vlivu a vážnosti v čase, kdy hodiny neúprosně odbíjely templářskému řádu jeho poslední minuty.

I TEMPLARI A ČEJKOVICE

Come ipotetici fondatori della commenda dei Templari a Čejkovice in Moravia possiamo annoverare per primo il margravio Přemysl, fratello del re Wenceslao I., poi Odalrico da Spanhaim, reggente della regione di Břeclav e infine Wenceslao I., che così pote con ogni probabilità ricompensare il loro aiuto nella lotta contro suo fratello che gli si era rivoltato contro. Analogamente anche gli Ospedalieri ricevettero Mutěnice – un paese vicino. I Templari sono esplicitamente menzionati a Čejkovice nel 1248 quando ricevettero da parte di Odalrico da Spanhaim piccoli beni a Rakvice.

Nel 1269 contesero con i Cistercensi di Žďar (Saar) i diritti parrocchiali nel villaggio di Vrbice (Michelsdorf). Dal 1292 compare nella fonti Ekko – il commendatore dei Templari a Čejkovice e a Uhřetíněves vicino a Praga rappresento gli interessi della Casa di S. Lorenzo di templari a Praga e dal 1297 assume il titolo di „Commendatore del Paese per Boemia a Moravia.“ Ekko fu anche amministratore di proprietà in Austria (piccole a Wiena, Schwechat, Rauchenwart e Fischament) dove i Templari non avevano una casa dell'Ordine autonoma, mentre dipende dal precettore capo per la Germania e per i paesi slavi. Ekko si interessò anche di politica e visse alla corte di Wenceslao II. – penultimo re dei Přemislidi. Nel 1297 ricevette dal celebre nobile Protiva da Doubravice per l'Ordine una serie di terreni vicino a Vsetín, nella regione montana della Moravia nord orientale. Quando, nel 1308, si addensano nuvole minacciose sull'Ordine, cede in affitto questi terreni per 31 anni al magnante Vok da Kravaře. Nello stesso periodo Ekko, come anche Vok, si impegna a favore della candidatura degli Asburghi alla corona ceca. Dopo l'anno 1309 non ne sappiamo più niente.

I beni dei Templari in Boemia e Moravia dopo la liquidazione dell'Ordine in base alla bolla papale „Ad providam Christi vicarii“ furono assegnati agli Ospedalieri. Pere i beni dei Templari a Praga (S. Lorenzo) e a Uhřetíněves esistono prove dirette, per i beni a Čejkovice e a Tempelstein solo indirette. Enrico da Lipa, il più potente magnante nel Regno Boemo, ottenne Čejkovice da parte degli Ospedalieri. Dal punto di vista del possesso di beni, i Templari furono i più poveri tra gli Ordini cavallereschi, anche se, alla fine della loro esistenza, acquisirono, grazie a Ekko, una notevole influenza politica.

Siamo sicuri che i Templari ebbero quattro case dell'Ordine (in Boemia a Praga e a Uhřetíněves, in Moravia a Čejkovice e Jamolice – Tempelstein), forse brevemente anche una quinta (ipotetica) a Freundsberg vicino a Vsetín.

La letteratura umanistica e romantica attribui a loro, in maniera non critica, una serie di residenze, alcune in castelli nobiliari, altre in castelli reali. Il periodo della loro attività e compreso tra gli anni '30 del 13 secolo e l'anno 1312.

